

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ
INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/123/99

POSTRZEGANIE PARTII POLITYCZNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

POD ZNAKIEM NIECHĘCI	1
SYMPATIE I ANTYPATIE ELEKTORATÓW GŁÓWNYCH UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH	4
OGÓLNY OBRAZ SCENY POLITYCZNEJ.....	11
WIZERUNKI GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH.....	14

W czasie transformacji polska scena polityczna przechodziła różne koleje losu. Po okresie znacznego rozproszenia i istnienia na niej wielu słabych partii (przede wszystkim po prawej stronie) od kilku lat obserwujemy proces konsolidacji sceny politycznej. Wydaje się jednak, że powołanie do życia AWS nie zakończyło tego procesu i jesteśmy świadkami dalszych zmian w tym zakresie. W najpoważniejszych ugrupowaniach obserwujemy działania zmierzające do przekształcenia szerokich koalicji w partie polityczne. Zabieg ten - jak się wydaje - udało się bezboleśnie przeprowadzić liderom SLD, natomiast w przypadku AWS ciągle trwają próby przekształcenia tego ugrupowania w sprawniejszą i bardziej „sterowną” politycznie strukturę organizacyjną. Dla dużych ugrupowań, w jeszcze większym stopniu zaś dla losów mniejszych partii niewątpliwie duże znaczenie będzie miała nowa ordynacja wyborcza określająca wielkość i sposób wyboru posłów z poszczególnych okręgów. Różnorodność zgłaszanych propozycji i ostrość dyskusji może świadczyć o wadze tego problemu. Po trzech latach po raz kolejny zapytaliśmy ankietowanych o ich oceny najważniejszych ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie¹.

POD ZNAKIEM NIECHĘCI

Partie polityczne nie cieszą się sympatią Polaków. Nawet najbardziej liczące się ugrupowania, uzyskujące znaczne poparcie społeczne, odbierane są raczej z niechęcią niż przychylnością. Najwięcej negatywnych odczuć wzbudza ugrupowanie stanowiące silniejszą

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (107), 8-13 kwietnia ‘99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1092) oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (108), 6-12 maja ‘99, (N=1074).

część obecnej koalicji rządowej - AWS. Niechęć do AWS zadeklarował więcej niż co drugi ankietowany (56%). Z negatywnym nastawieniem, dwukrotnie częściej budząc niechęć niż sympatię, spotykają się również PSL, UW oraz UP. Relatywnie najbardziej nieprzychylnie odbierany jest ROP. Wprawdzie niechęć do tej partii nie jest tak częsta jak w przypadku lepiej znanej i łatwiejszej do oceny AWS, jednak wyraźnie rzadsza niż do AWS jest deklarowana do ROP sympatia badanych.

Wśród ugrupowań uwzględnionych w naszym badaniu stosunkowo najlepiej w odbiorze społecznym wypadł opozycyjny Sojusz Lewicy Demokratycznej. Jednakże również to ugrupowanie, mimo iż relatywnie częściej niż pozostałe spotyka się z sympatią ankietowanych, w większej mierze odbierane jest z niechęcią (44% deklaracji) niż przychylnością (27%).

Tabela 1

Partie i ugrupowania	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ugrupowanie to budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)									
	Sympatia (od +3 do +1)		Obojętność (0)		Niechęć (od -1 do -3)		Trudno powiedzieć		Średnia ocen	
	'96	'99	'96	'99	'96	'99	'96	'99	'96	'99
	w procentach									
SLD	26	27	25	19	38	44	11	10	-0,46	-0,44
PSL	28	18	33	21	29	47	10	14	-0,06	-0,71
UW	26	17	29	23	29	46	17	14	-0,10	-0,73
UP	19	16	35	19	23	44	23	21	-0,14	-0,77
„S”/AWS*	34	21	24	16	34	56	8	8	-0,07	-0,92
ROP	26	11	22	18	30	48	22	23	-0,18	-1,05

*W roku '96 pytanie dotyczyło NSZZ „Solidarność”.

Niechętne nastawienie Polaków do największych partii i ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie politycznej wydaje się w obecnych warunkach zjawiskiem typowym. Skłonność do wystawiania partiom ocen raczej negatywnych niż pozytywnych obserwowaliśmy już przed trzema laty. Porównanie obecnych wyników z danymi uzyskanymi rok przed ostatnimi wyborami parlamentarnymi wskazuje jednak na znaczne nasilenie braku

akceptacji istniejących ugrupowań politycznych i narastanie procesu ich kontestowania. W stosunku do wszystkich ugrupowań uwzględnionych w naszych badaniach obserwujemy wyraźny wzrost nastawień negatywnych.

Zdecydowanie mniej przychylnie niż trzy lata temu postrzegane są przede wszystkim ugrupowania prawicowe - ROP (różnica średnich na skali od +3 do -3 wynosi -1,05) oraz AWS, sukcesorka ówczesnego NSZZ „S” (różnica średnich -0,92). Niewątpliwie spadek sympatii i duży wzrost niechęci, jaki w porównaniu z NSZZ „Solidarność” charakteryzuje społeczny stosunek do AWS, związany jest z odmiennym statusem tych ugrupowań. Trzy lata temu ocenie poddane było ugrupowanie opozycyjne, kojarzące się pozytywnie jako siła przewodnia w procesie konsolidacji prawej strony sceny politycznej, natomiast obecnie oceniana jest formacja sprawująca władzę i w opinii publicznej ponosząca odpowiedzialność za wszelkie bieżące kłopoty i trudności, a także ogólną sytuację w kraju.

W mniejszym stopniu pogorszył się stosunek do drugiego z rządzących dziś ugrupowań - UW. W tym przypadku skala spadku notowań nie odbiega od przeciętnej - jest zbliżona do stopnia, w jakim pogorszyły się oceny takich partii, jak PSL i UP.

Relatywnie najmniej i w sumie tylko nieznacznie pogorszył się stosunek do SLD. Niemniej jednak nawet w przypadku ugrupowania, które przed trzema laty z racji sprawowania władzy spotykało się ze stosunkowo mniej przychylnym odbiorem, rejestrujemy nie poprawę, lecz pogorszenie ocen.

SLD oraz AWS należą do ugrupowań najbardziej znanych respondentom. Jednocześnie jako wyznaczające główną linię podziałów na naszej scenie politycznej są też tymi, które w największym stopniu angażują społeczne emocje. Tylko niespełna co piąty badany nie żywi żadnych odczuć bądź deklaruje obojętność wobec AWS (24%), nieco więcej osób (29%) ma taki stosunek do SLD.

SYMPATIE I ANTYPATIE ELEKTORATÓW GŁÓWNYCH UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH

Spoleczny obraz sceny politycznej, który rysuje się na podstawie przedstawionych danych, wydaje się przede wszystkim pochodną istniejących podziałów politycznych. W porównaniu z rokiem '96 obserwujemy bowiem ogniskowanie sympatii politycznych - pozostawanie zwolennikiem jednego ugrupowania idzie w parze z negatywnym stosunkiem do innych partii czy ugrupowań. Zjawisko to występuje obecnie częściej niż w roku '96. Charakterystyczne jest to, że pozytywnemu stosunkowi do jakiegoś ugrupowania znacznie wyraźniej niż trzy lata temu towarzyszy niechęć do **wszystkich** pozostałych partii. Wcześniej w większym stopniu rejestrowaliśmy zjawisko określane jako „partia drugiego wyboru”, kiedy to sympatia do jednego ugrupowania łączyła się zwykle z mniejszą akceptacją innego - czy to mniejszego „satelity” czy też innej dużej partii postrzeganej jako podobna (np. dzięki wspólnemu rodowodowi politycznemu lub bliskości programowej).

Można sądzić, że zawężanie sympatii politycznych wynika, z jednej strony, z dojrzewania systemu demokratycznego i postępującej konsolidacji programowej partii politycznych, a co za tym idzie także krystalizacji elektoratów poszczególnych ugrupowań. Zapewne nie bez znaczenia jest też rosnące doświadczenie obywateli wynikające z coraz dłuższego obcowania z demokratycznymi procedurami. Po dziesięciu latach demokracji każdy z wyborców związał się już, jeśli nie z konkretną partią, to przynajmniej z jedną ze stron sceny politycznej, tym samym odrzucając pozostałe ugrupowania.

Z drugiej strony jednak zjawisko to może się także wiązać z trudną sytuacją w kraju i stanem podwyższonego napięcia politycznego w pierwszej połowie roku, co może skutkować pewnym „wyostrzeniem” ocen politycznych i bardziej krytycznym spojrzeniem zarówno na konkurentów i przeciwników, jak i byłych lub aktualnych współkoalicjantów. Zwykle bowiem w momencie pojawiania się napięć społecznych oraz towarzyszącej im zmasowanej krytyki ze strony opozycji (niezależnie od tego, kto aktualnie ją stanowi) obserwujemy wśród wyborców wzrost polaryzacji poglądów politycznych - jedni podzielają oskarżenia atakujących, inni rozumieją racje strony przeciwnej. Zgodnie z mechanizmem „kozła ofiarnego”, pewien wzrost napięcia i nasilenie wzajemnych zarzutów obserwuje się także wśród współkoalicjantów.

Najbardziej wyraźna linia podziału i tradycyjna wzajemna niechęć dzieli przede wszystkim elektoraty AWS i SLD. Aż 90% sympatyków SLD i 87% zwolenników AWS żywi negatywne uczucia w stosunku do konkurencyjnego ugrupowania. Antypatie pozostałych elektoratów nie są aż tak silne.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ugrupowanie to budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?					
	AWS	SLD	UW	PSL	UP	ROP
	Średnie ocen według skali od +3 do -3					
AWS	1,37	-2,00	-0,71	-1,37	-1,55	-0,68
SLD	-2,21	1,60	-0,70	-0,65	-0,46	-1,59
UW	-0,56	-1,56	1,85	-1,79	-1,26	-1,59
PSL	-1,67	-0,03	-1,75	1,69	-0,42	-0,50
UP*	-1,73	-0,28	-1,17	-1,06	1,37	-1,16
ROP*	-0,90	-1,51	-1,36	-1,10	-0,98	1,41

*Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Obok SLD z bardzo dużą dezaprobatą elektoratu **Akcji Wyborczej „Solidarność”** spotyka się także drugi z partnerów byłej koalicji rządowej - PSL (66%). Sympatią zwolenników AWS nie cieszy się również UP (68%). Spośród wszystkich uwzględnionych w naszym badaniu ugrupowań stosunkowo najbardziej przyjazne odczucia potencjalnego elektoratu AWS budzi ROP (19% wskazań), niemniej jednak nawet w stosunku do tej partii większa część elektoratu AWS żywi niechęć (45%). Niechęć dominuje też w stosunku do partii współkoalicjanta - UW, zaledwie 13% zwolenników AWS deklaruje sympatię do ugrupowania współrządzącego, podczas gdy niechęć w stosunku do partii Leszka Balcerowicza żywi aż niemal połowa wyborców AWS. Rozkład sympatii elektoratów potwierdza zatem znany fakt, że w przypadku tej koalicji rządowej mariaż AWS i UW odbierany jest, przynajmniej przez zwolenników tego pierwszego ugrupowania, przede wszystkim jako związek z politycznego rozsądku.

Z kolei ze zdecydowanym brakiem akceptacji zwolenników **Sojuszu Lewicy Demokratycznej**, obok niemal powszechnie odrzucanej AWS, spotyka się przede wszystkim ROP (70% wskazań). Stosunkowo najsilniejsze są tu sympatie dla UP, niemniej nawet w stosunku do tej partii ponad dwie piąte zwolenników SLD deklaruje niechęć. Antypatia zdecydowanie przeważa również w odniesieniu do UW (52%), a także do byłego partnera koalicyjnego PSL (51%).

W elektoracie **Polskiego Stronnictwa Ludowego** z największą sympatią, oczywiście poza macierzystym ugrupowaniem, spotyka się SLD (35% wskazań). Relatywnie dość dużym poparciem cieszy się także Unia Pracy (20%) oraz ROP (18%). Wśród zwolenników PSL zdecydowanie negatywne odczucia wywołują natomiast oba ugrupowania rządzące - AWS (78%) oraz UW (72%).

Wśród osób popierających **Unię Wolności** najsilniejsze są sympatie dla ugrupowania współkoalicjanta (24%). Nawet jednak w tym elektoracie ponad dwukrotnie częściej AWS budzi niechęć (55%) niż pozytywne odczucia (24%). Największą antypatią elektoratu UW wzbudza przede wszystkim PSL (82%). Z bardzo negatywnym nastawieniem zwolenników partii Leszka Balcerowicza spotykają się zarówno SLD (77%), Unia Pracy (72%), jak i ROP (75%).

Tabela 3

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ugrupowanie to budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?											
	AWS		SLD		UW		PSL		UP		ROP	
	'96	'99	'96	'99	'96	'99	'96	'99	'96	'99	'96	'99
	Średnie ocen według skali od +3 do -3											
„S”/AWS	+1,6	+1,4	-2,0	-2,0	0,0	-0,7	-0,3	-1,5	-0,4	-1,5	+1,3	-0,7
SLD	-1,5	-2,2	+1,4	1,6	-0,7	-0,7	+1,3	-0,6	-0,2	-0,5	-1,4	-1,6
UW	-0,2	-0,6	-1,3	-1,6	+1,5	+1,8	-0,7	-1,8	0,1	-1,3	-0,6	-1,6
PSL	-0,4	-1,7	-0,1	-0,0	-0,3	-1,7	+1,4	+1,7	0,0	-0,4	-0,3	-0,5
UP*	-0,8	-1,7	+1,1	-0,3	-0,3	-1,2	-0,1	-1,2	+1,2	+1,4	-0,7	-1,2
ROP*	+1,3	-0,9	-1,2	-1,5	-0,1	-1,4	-0,5	-1,1	-0,2	-1,0	+1,4	+1,4

*Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Podsumowując można powiedzieć, że **Akcja Wyborcza „Solidarność”** stosunkowo największą sympatią cieszy się wśród zwolenników UW (24%) oraz ROP (15%). **Sojusz Lewicy Demokratycznej** poza własnym elektoratem stosunkowo najwięcej pozytywnych opinii zyskuje wśród potencjalnych wyborców PSL (35%). Relatywnie dużą sympatię ugrupowanie to budzi także wśród zwolenników UP (20%). **Unia Wolności** jest partią, która poza własnym elektoratem nie ma zbyt wielu sympatyków wśród wyborców innych partii. Stosunkowo często sympatię dla ugrupowania Leszka Balcerowicza deklarują zwolennicy SLD i UP (po 14%) oraz AWS (13%). Wyraźnie rozproszone i niezbyt silne są też sympatie zwolenników innych ugrupowań dla **Polskiego Stronnictwa Ludowego**. Partia ta budzi pozytywne skojarzenia stosunkowo najczęściej wśród zwolenników SLD, jednak w sumie nawet w elektoracie byłego współkoalicjanta ugrupowanie ludowców ma głównie przeciwników - niechęć do PSL deklaruje co drugi potencjalny wyborca SLD. Za relatywnie najmniej kontrowersyjne ugrupowanie może uchodzić **Unia Pracy**. Dość często sympatię dla tej partii deklarują potencjalni wyborcy ROP, SLD oraz PSL. Z wyjątkiem ugrupowań tworzących obecną koalicję rządową, stosunkowo rzadziej wywołuje ona niechęć zwolenników innych partii. Sympatię dla **Ruchu Odbudowy Polski** częściej niż inni deklarują wyborcy AWS i PSL (odpowiednio 19% i 18%), natomiast największą niechęć budzi on wśród sympatyków UW (75%) oraz SLD (70%).

Tabela 4

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, AWS budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	75	16	8	1	1,37
PSL	8	10	78	4	-1,67
ROP*	15	23	58	4	-2,21
SLD	4	5	90	1	-0,90
UP*	5	21	74	-	-1,73
UW	24	21	55	-	-0,56

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Tabela 5

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, SLD budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	3	8	87	2	-2,00
PSL	35	26	35	4	-0,03
ROP*	8	29	63	-	-1,51
SLD	77	17	5	1	+1,60
UP*	37	16	44	3	-0,28
UW	7	15	77	1	-1,56

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Tabela 6

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, UW budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	13	31	49	7	-0,71
PSL	3	14	72	11	-1,75
ROP*	6	22	67	5	-1,36
SLD	14	31	52	3	-0,70
UP*	14	12	74	-	-1,17
UW	90	9	1	-	1,85

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Tabela 7

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, PSL budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3))				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	12	12	66	10	-1,37
PSL	79	11	8	2	+1,69
ROP	13	23	59	5	-1,10
SLD	17	24	51	8	-0,65
UP	15	8	74	3	-1,06
UW	2	11	82	5	-1,79

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Tabela 8

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, UP budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	6	14	68	12	-1,55
PSL	20	31	33	16	-0,42
ROP*	21	8	60	11	-0,98
SLD	20	28	42	10	-0,46
UP*	80	6	11	3	+1,37
UW	5	17	72	6	-1,26

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

Tabela 9

Elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ROP budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (Skala od +3 do -3)				Średnia ocen
	Sympatia (od +3 do +1)	Obojętność (0)	Niechęć (od -1 do -3)	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
AWS	19	23	45	13	-0,68
PSL	18	14	36	32	-0,50
ROP*	71	17	12	-	1,41
SLD	6	12	70	12	-1,59
UP*	5	26	61	8	-1,16
UW	4	12	75	9	-1,59

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

W ciągu ostatnich trzech lat pogorszył się w potencjalnych elektoratach, poza nielicznymi wyjątkami, odbiór partii innych niż własna. Takie same jak w roku '96 pozostały jedynie notowania SLD w elektoracie AWS oraz UW w elektoracie SLD. Natomiast poza zwolennikami „S” sprzed trzech lat i obecnymi sympatykami AWS, stosunek potencjalnych wyborców do ich „własnych” ugrupowań na ogół się poprawił.

Dość paradoksalnie, największe zmiany na niekorzyść w odbiorze poszczególnych ugrupowań przez zwolenników innych partii dotyczą tych, które przed trzema laty (z takich

czy innych względów) jawiły się jako stosunkowo bliskie i częściej budziły w swych elektoratach wzajemną sympatię. Tego rodzaju „rozejście się” elektoratów jest szczególnie widoczne w przypadku ROP oraz „S”/AWS. Inaczej niż przed trzema laty w stosunku do „Solidarności”, obecnie wśród zwolenników ROP przeważa niechętny stosunek do AWS i odwrotnie - sympatycy AWS znacznie częściej niż elektorat „Solidarności” w roku ‘96 żywią negatywne uczucia w stosunku do partii Jana Olszewskiego (różnice średnich ocen wynoszą odpowiednio: -2,2 i -2,0). Można sądzić, że po utworzeniu koalicji rządowej AWS-UW Akcji Wyborczej „Solidarność” udzieliła się część niechęci, jaką tradycyjnie zwolennicy ROP okazywali Unii Wolności. Może na to wskazywać fakt, że oceny obu tych partii w elektoracie ROP są obecnie znacznie bardziej zbliżone niż trzy lata temu. Z drugiej strony wśród zwolenników AWS negatywnie może być odbierana postawa reprezentantów ROP w parlamencie wobec koalicji rządowej.

Wraz z zakończeniem rządów w ramach wspólnej koalicji nieco „rozeszły się” także sympatie elektoratów SLD i PSL, a dokładniej - wyraźnie na niekorzyść zmienił się stosunek elektoratu SLD do partii byłego współkoalicjanta (różnica średnich ocen -1,9), przy niewielkim spadku sympatii w drugą stronę. O ile w roku ‘96 w czasie funkcjonowania koalicji rządowej SLD-PSL w elektoracie SLD przeważała umiarkowana sympatia do PSL, o tyle obecnie ugrupowanie to budzi na ogół niechęć zwolenników SLD. Wydaje się, że generalnie PSL stracił wśród zwolenników pozostałych partii stosunkowo najwięcej, jego notowania wyraźnie obniżyły się także w elektoratach AWS, UW i UP. W relatywnie mniejszym stopniu partia ta straciła sympatię zwolenników ROP.

Z kolei w samym elektoracie PSL obserwujemy wyraźne dystansowanie się wobec partii tworzących obecną koalicję rządową. Pogorszyły się notowania zarówno UW (spadek -1,4), jak i AWS (-1,3). W ciągu ostatnich trzech lat ugrupowania te straciły znacznie więcej sympatii zwolenników PSL niż SLD. Można powiedzieć, że elektorat PSL - trzy lata temu bardziej wstrzeźliwie nastawiony wobec „S” i UW - obecnie w swoich sympatiach wyraźnie „odsunął się” od partii tworzących koalicję rządową, zbliżając się w ocenach do SLD.

Dość wyraźnie pogorszył się stosunek obu partii tworzących koalicję rządową do Unii Pracy. Ugrupowanie Marka Pola straciło sympatię zarówno zwolenników UW (-1,4), jak i AWS (-1,1). Natomiast wśród sympatyków UP odbiór UW i AWS pogorszył się w mniejszym stopniu. W opinii elektoratu UP więcej stracili byli koalicjanci - SLD i PSL (spadek odpowiednio -1,4 i -1,1).

W sumie można powiedzieć, że zmiany w sympatiach elektoratów wskazują na pewną dychotomizację sceny politycznej, polegającą na rozejściu się sympatii zwolenników partii tworzących koalicję rządową i sympatyków opozycji zarówno z prawej, jak i lewej strony. Można też zaobserwować postępującą izolację PSL, tzn. dystansowanie się wobec tej partii elektoratów pozostałych liczących się ugrupowań.

Tabela 10

Elektoraty ugrupowań politycznych	Zmiany ocen poszczególnych ugrupowań w potencjalnych elektoratach (różnice średnich ocen)					
	Oceniane ugrupowania					
	AWS	SLD	UW	PSL	UP	ROP
„S”/AWS	-0,2	0	-0,7	-1,2	-1,1	-2
SLD	-0,7	0,2	0	-1,9	-0,3	-0,2
UW	-0,4	-0,3	0,3	-1,1	-1,4	-1
PSL	-1,3	0,1	-1,4	0,3	-0,4	-0,2
UP*	-0,9	-1,4	-0,9	-1,1	0,2	-0,5
ROP*	-2,2	-0,3	-1,3	-0,6	-0,8	0

* Ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań, oceny potencjalnych elektoratów UP i ROP należy traktować z dużą dozą ostrożności.

OGÓLNY OBRAZ SCENY POLITYCZNEJ

Każde z czterech głównych ugrupowań politycznych oceniane było przez ankietowanych w dziesięciu wymiarach. Oceniając je badani posługiwali się skalą od 1 do 7, na której „1” oznaczała ocenę najbardziej pozytywną, a „7” ocenę najbardziej negatywną. Generalnie obraz sceny politycznej, jaki rysuje się na podstawie wizerunku głównych ugrupowań, nie jest korzystny. Oceny poszczególnych partii (wyrażające się średnią ze wskazań na 7-punktowych skalach) wahają się w granicach od 3 do 5,2 punktu, czyli co najwyżej sięgają wartości odpowiadających niewielkiej przewadze wskazań pozytywnych nad negatywnymi, po wartości wyrażające wyraźną już przewagę ocen negatywnych nad pozytywnymi.

W wizerunkach trzech ugrupowań naszej sceny politycznej: AWS, UW i PSL wyraźnie dominują cechy negatywne. Jedynie SLD jest partią, w której charakterystyce nieznaczną przewagę mają elementy pozytywne. Niemal we wszystkich wymiarach wizerunek tej formacji odbiega wyraźnie na korzyść od pozostałych trzech ugrupowań.

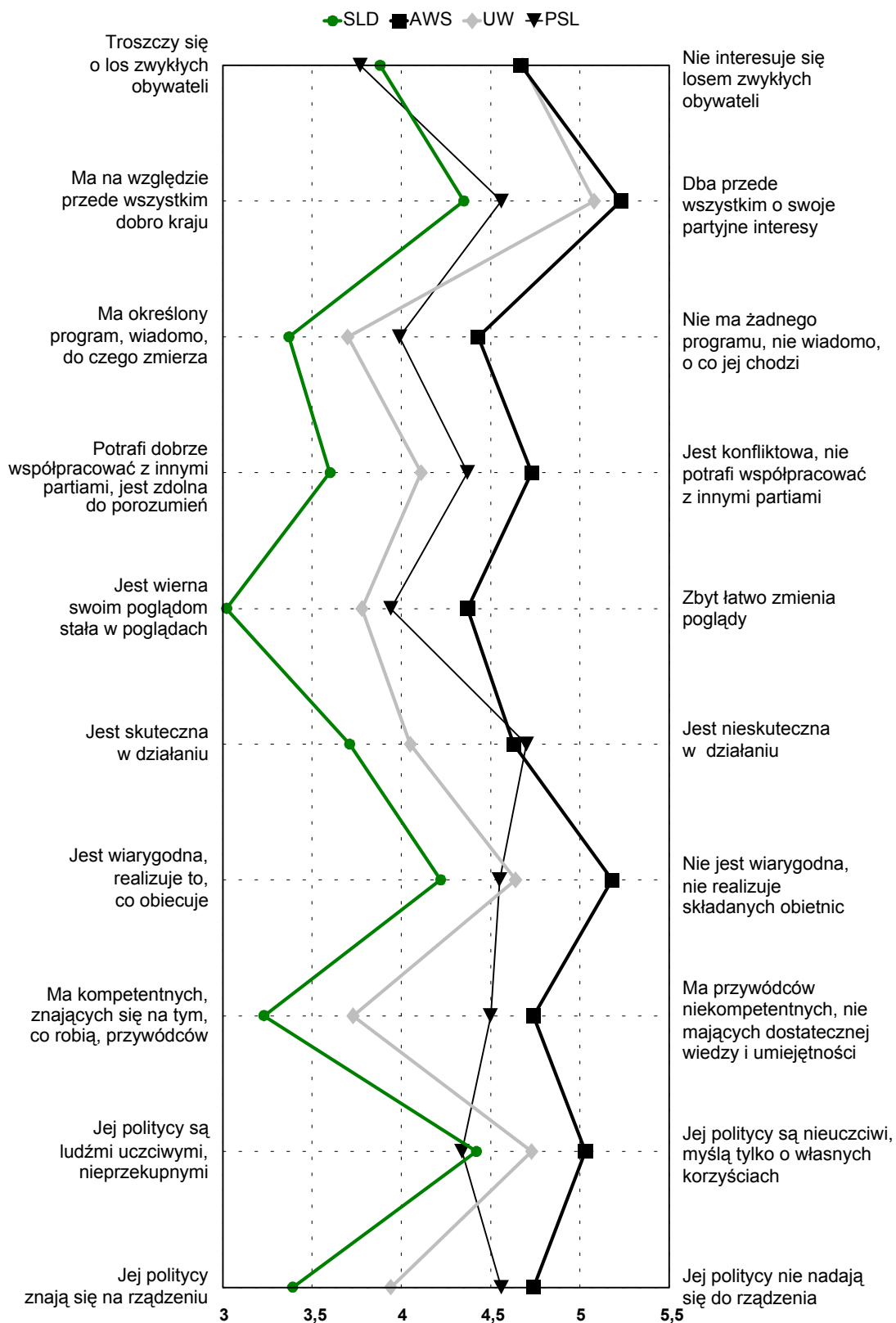
Stosunkowo najgorzej - i to we wszystkich elementach opisu - wypada charakterystyka rządzącej AWS. Oceny dwóch pozostałych partii - PSL i UW mieszczą się między skrajnościami wyznaczonymi przez oceny tych dwóch ugrupowań. Po stronie ocen negatywnych nie sięgają poziomu, jaki uzyskiwał AWS, po stronie ocen pozytywnych (z jednym wyjątkiem) ustępują notowaniom SLD.

Warto zwrócić uwagę na dużą zgodność poszczególnych elementów charakterystyki poddanych ocenie ugrupowań, czyli na daleko posuniętą zbieżność („równoległość”) profili ocen. Z wyjątkiem opisu PSL, stosunkowo najbardziej odbiegającego od ogólnego wzoru, możemy mówić o bardzo dużej zgodności profili. Trzy z głównych ugrupowań w tych samych dziedzinach uzyskują lepsze oceny (choć w różnym stopniu nasilenia), również jednakowe wymiary składają się na ich słabsze strony. Można zatem powiedzieć, że - jeśli chodzi o poszczególne elementy charakterystyki - AWS, SLD i UW są postrzegane dość podobnie, tyle że jedno ugrupowanie zyskuje oceny nieco korzystniejsze, inne zaś - niezależnie od aspektu - proporcjonalnie gorsze. Zbieżność profili może świadczyć o dużej stereotypizacji w postrzeganiu sceny politycznej przez Polaków.

Na negatywny obraz sceny politycznej, wynikający z ocen ankietowanych, składają się przede wszystkim niekorzystne wyobrażenia o motywacjach i przesłankach działalności poszczególnych ugrupowań. Respondenci przypisują wszystkim ugrupowaniom bez wyjątku kierowanie się w działaniu głównie interesem własnej partii, a nie dobrem kraju. Oceniają, że partie są niewiarygodne z racji niedotrzymywania obietnic wyborczych. Sądzą, że politycy poszczególnych ugrupowań są nieuczciwi i podporządkowują swoje działania wyłącznie korzyściom osobistym.

W tych aspektach ocen najbardziej niekorzystnie wypada AWS, relatywnie lepiej SLD, niemniej jednak nawet w przypadku tego ugrupowania obserwujemy zdecydowaną przewagę ocen negatywnych nad pozytywnymi.

RYS. 1. PROFILE GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH
OPINIE OGÓLU ANKIETOWANYCH (ŚREDNIE OCEN NA SKALI 1-7)*

* IM WYŻSZA LICZBA PUNKTÓW, TYM BARDZIEJ NEGATYWNE OCENY

Z kolei charakterystyki poszczególnych ugrupowań stosunkowo najlepiej wypadają w wymiarze stabilności programowej i wierności swoim poglądom. W tym aspekcie jedynie AWS otrzymała noty bliższe odpowiedzi negatywnej, czyli stwierdzające, że ugrupowanie to zbyt łatwo zmienia poglądy.

WIZERUNKI GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH

Spośród czterech głównych ugrupowań sceny politycznej **Sojusz Lewicy Demokratycznej** jest postrzegany w sposób najbardziej korzystny. Jest też jedynym ugrupowaniem, w którym badani dostrzegają więcej cech pozytywnych niż negatywnych. Na pozytywny obraz tej formacji składają się - zdaniem ankietowanych - przede wszystkim takie cechy, jak: niezmiennosc poglądów (51% wskazań), kompetentni i znający się na rządzeniu przywódcy (odpowiednio 47% i 42%), a także wyrazistość programowa (42%). Mniej jednoznaczne i bardziej ambiwalentne są natomiast oceny zdolności Sojuszu do współpracy z innymi ugrupowaniami (39%) oraz skuteczności działania (37%), a zwłaszcza wrażliwości społecznej (36%), choć i w tych aspektach przeważają oceny pozytywne. We wszystkich wymienionych dziedzinach (z wyjątkiem wrażliwości społecznej, którą badani nieco częściej przypisują PSL) SLD wygrywa konkurencję z innymi ugrupowaniami. Pozostałe partie dystansuje stosunkowo najbardziej w wymiarze stałości głoszonych poglądów oraz - w nieco mniejszym stopniu - umiejętności współpracy z innymi ugrupowaniami.

Największą skazą na wizerunku SLD są natomiast: nieuczciwość i interesowność jego polityków oraz przedkładanie interesów własnej partii nad dobro kraju. W ogólnym rozrachunku negatywnie wypada również ocena wiarygodności tej formacji, czyli skłonność do składania wyborcom obietnic bez pokrycia.

W porównaniu z rokiem '96, kiedy to SLD stanowił silniejszą część ówczesnej koalicji rządowej, jego wizerunek wyraźnie się poprawił. Rzadziej niż przed trzema laty SLD postrzegane jest jako ugrupowanie kierujące się w polityce głównie interesami własnej partii i przedkładające je nad dobro kraju. Wzrosła wiarygodność SLD jako ugrupowania gotowego realizować obietnice wyborcze, częściej też oceniane jest ono jako zdolne do współpracy z innymi partiami. Obecnie nieco lepiej postrzegane są także kompetencje liderów tej formacji oraz ich kwalifikacje do sprawowania władzy.

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, ... jest to partia, która:**	SLD		„S”/AWS*		UW		PSL	
	‘96	‘99	‘96	‘99	‘96	‘99	‘96	‘99
	w procentach							
- troszczy się o los zwykłych obywateli	27	36	42	25	29	24	39	38
Ocena ambiwalentna	21	21	19	17	24	18	20	18
- nie interesuje się losem zwykłych obywateli	33	26	25	43	25	41	25	26
Średnia ocen	4,25	3,88	3,67	4,67	4,02	4,68	3,79	3,77
- ma na względzie przede wszystkim dobro kraju	18	27	28	15	20	16	20	22
Ocena ambiwalentna	16	19	18	12	18	14	16	18
- dba przede wszystkim o swoje partyjne interesy	50	38	41	58	40	54	48	42
Średnia ocen	4,83	4,35	4,31	5,23	4,53	5,08	4,71	4,56
- ma określony program	40	42	34	25	34	37	35	32
Ocena ambiwalentna	17	20	17	15	19	15	17	16
- nie ma żadnego programu	20	17	29	38	20	23	25	28
Średnia ocen	3,38	3,37	3,90	4,43	3,79	3,70	3,84	3,99
- potrafi dobrze współpracować z innymi partiami, jest zdolna do porozumień	31	39	22	21	25	28	32	24
Ocena ambiwalentna	20	21	18	16	21	20	20	19
- jest konfliktowa, nie potrafi współpracować z innymi partiami	28	20	42	45	28	29	27	35
Średnia ocen	3,99	3,60	4,55	4,73	4,15	4,11	3,98	4,37
- jest wierna swoim poglądom	48	51	42	26	35	35	34	33
Ocena ambiwalentna	14	14	16	16	16	15	17	16
- zbyt łatwo zmienia poglądy	17	16	24	38	22	25	26	26
Średnia ocen	3,12	3,02	3,59	4,37	3,70	3,78	3,81	3,94
- jest skuteczna w działaniu	37	37	28	21	20	30	25	17
Ocena ambiwalentna	20	21	19	18	21	21	19	17
- jest nieskuteczna w działaniu	23	23	37	43	30	27	34	43
Średnia ocen	3,69	3,71	4,23	4,63	4,31	4,05	4,29	4,70
- jest wiarygodna	22	27	26	16	19	22	23	19
Ocena ambiwalentna	17	22	20	12	21	15	19	21
- nie jest wiarygodna	43	32	37	56	31	41	38	36
Średnia ocen	4,62	4,22	4,30	5,18	4,38	4,64	4,48	4,55
- ma kompetentnych przywódców	41	47	30	19	38	38	33	21
Ocena ambiwalentna	20	18	19	17	18	15	19	17
- ma niekompetentnych przywódców	19	17	33	44	19	25	27	37
Średnia ocen	3,45	3,23	4,11	4,74	3,54	3,73	3,92	4,50
- jej politycy są uczciwi	19	18	25	14	23	18	23	17
Ocena ambiwalentna	19	23	23	15	21	12	20	20
- jej politycy są nieuczciwi	36	31	26	47	22	38	30	26
Średnia ocen	4,47	4,42	4,11	5,03	4,03	4,73	4,29	4,34
- jej politycy znajdują się na rządzeniu	38	42	25	18	36	33	29	19
Ocena ambiwalentna	20	22	20	19	19	18	23	20
- jej politycy nie nadają się do rządzenia	23	18	34	43	20	27	26	37
Średnia ocen	3,60	3,39	4,31	4,74	3,71	3,94	4,00	4,56

* W roku '96 pytanie dotyczyło NSZZ „Solidarność”.

** W zestawieniu pominięto „trudno powiedzieć”.

Nieco gorzej niż SLD, choć lepiej niż pozostałe dwie partie, postrzegana jest **Unia Wolności**. Najsilniejszą jej stroną są - według badanych - kompetentni przywódcy (38% wskazań). Pozytywną cechą tej partii jest także wyrazistość programowa - sprecyzowana i czytelna dla odbiorców linia polityczna (37%), a także wierność głoszonym poglądom (35%). Pozytywne opinie przeważają również, choć już w mniejszym stopniu, w ocenie umiejętności rządzenia reprezentujących ją polityków (33%). Podzielone są natomiast opinie na temat tego, czy UW potrafi dobrze współpracować z innymi partiami. Nie ma także zgodności w ocenie skuteczności jej działania. W obu przypadkach zbliżone odsetki badanych wyrażają odmienne opinie, najliczniejsza jest jednak grupa osób nie zajmujących konkretnego stanowiska w tych sprawach.

Główną słabością UW, podobnie jak i innych partii, jest przypisywana jej nadmierna orientacja na realizację interesów partyjnych, zbyt mały zaś wzgląd na dobro kraju (54%). W tym aspekcie oceny UW są tylko minimalnie lepsze od tych najgorszych, które zbiera AWS. Zdecydowanie na niekorzyść UW wypada też ocena motywacji jej polityków - zdaniem blisko dwóch piątych respondentów są oni nieuczciwi i dbają głównie o własne interesy, o ponad połowę mniejszy odsetek wyraża pozytywną opinię w tym względzie. Relatywnie często UW postrzegana jest także jako ugrupowanie niewiarygodne, niespełniające obietnic wyborczych (41%), a także niewrażliwe na problemy zwykłego obywatela (41%). We wszystkich tych wymiarach gorsze od UW oceny uzyskuje już tylko AWS.

W porównaniu z rokiem '96 społeczny wizerunek UW nabrał nieco wyrazistości - badanym łatwiej niż przed trzema laty przychodzi ocena tej partii. Zmiany w opiniach, które obserwujemy, w większości zmiernają w kierunku pogorszenia jej wizerunku. Zdecydowanie najbardziej pogorszyły się oceny bezinteresowności i uczciwości polityków (wzrost ocen negatywnych o 16 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 5 punktów). Znacznie częściej niż przed trzema laty partia Leszka Balcerowicza jawi się jako ugrupowanie niewrażliwe na los zwykłych ludzi (wzrost opinii negatywnych o 16 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 5 punktów). Częściej przypisuje się jej, że w swojej działalności kieruje się głównie interesami partii, nie zaś dobrem kraju (wzrost opinii negatywnych o 14 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 4 punkty). Częściej też postrzegana jest jako

ugrupowanie mało wiarygodne i niedotrzymujące obietnic wyborczych (wzrost wskazań negatywnych o 10 punktów procentowych). Wraz z uczestnictwem w rządzeniu lub - co bardziej prawdopodobne - za sprawą generalnie mniej przychylnego nastawienia do ugrupowań rządzących, obecnie gorsze są opinie o kompetencjach przywódców (wzrost ocen negatywnych o 6 punktów), a także o kwalifikacjach polityków UW do rządzenia krajem (wzrost wskazań negatywnych o 7 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 3 punkty). Jedynie pod względem skuteczności działania UW jawi się obecnie jako ugrupowanie bardziej sprawne niż trzy lata temu (wzrost ocen pozytywnych o 10 punktów i spadek negatywnych o 3 punkty).

Spośród czterech głównych ugrupowań stosunkowo najmniej wyrazisty jest wizerunek **Polskiego Stronnictwa Ludowego** - najmniej badanych ma wyrobioną opinię o tej partii. Jednocześnie niezależnie od aspektu charakterystyki, jej oceny są stosunkowo najbardziej zbliżone do siebie, wskutek czego uzyskany profil jest najbardziej „płaski” (wewnętrznie spójny). Partia ta jest postrzegana odmiennie niż pozostałe ugrupowania.

W społecznym odbiorze tym, co stanowi o pozytywnej stronie PSL, jest przede wszystkim przypisywana jej wrażliwość społeczna i troska o los zwykłych obywateli (38%). W innych wymiarach PSL nie ma już tak silnych punktów. Niejednoznacznie oceniana jest wyrazistość programowa tego ugrupowania, a także stałość poglądów - zbliżone odsetki badanych skłaniają się do przeciwstawnych opinii na ten temat, a duża część ankietowanych nie ma wyrobionego zdania w tej kwestii.

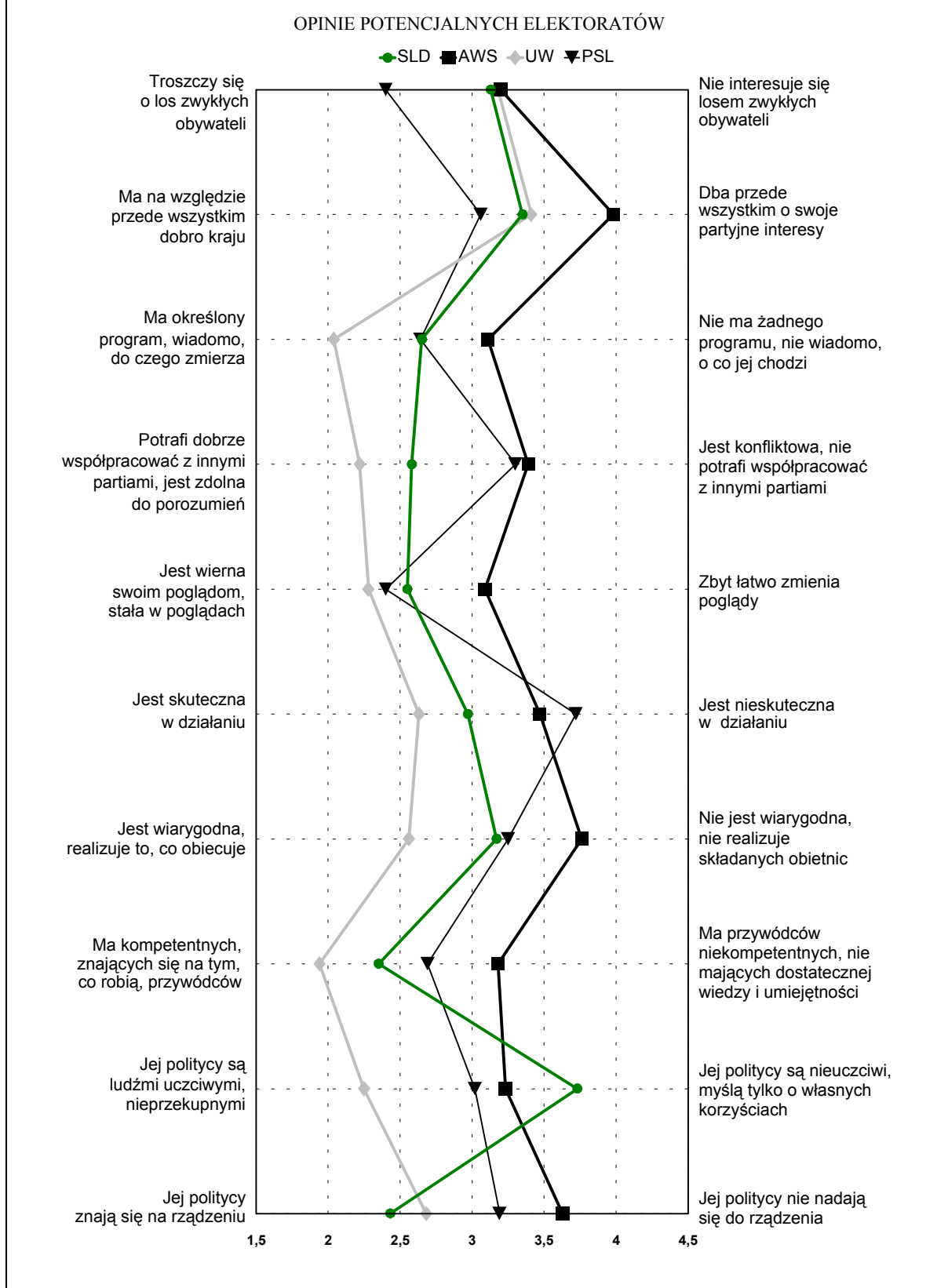
W pozostałych aspektach wizerunek PSL jest już wyraźnie niekorzystny. Partia ta jawi się jako dbająca przede wszystkim o własne partyjne interesy (42%), mało wiarygodna (36%), raczej konfliktowa i niezdolna do współpracy z innymi partiami (35%). Na ogół negatywnie oceniane są też kompetencje jej polityków (37%) i ich kwalifikacje do rządzenia (37%), a także ich uczciwość (26%). Warto zauważyć, że w tym ostatnim aspekcie - na tle generalnie bardzo krytycznych ocen naszych elit politycznych - politycy PSL uzyskują jeszcze stosunkowo najlepsze notowania, mniej osób wystawia im negatywną ocenę, choć zarazem duży odsetek badanych nie ma wyrobionej opinii w tej kwestii.

Zdecydowanie najsłabszą stroną partii Jarosława Kalinowskiego jest - w ocenie badanych - przede wszystkim jej nieskuteczność (43%). Pod tym względem oceniana jest równie źle jak generalnie najbardziej krytycznie postrzegana AWS.

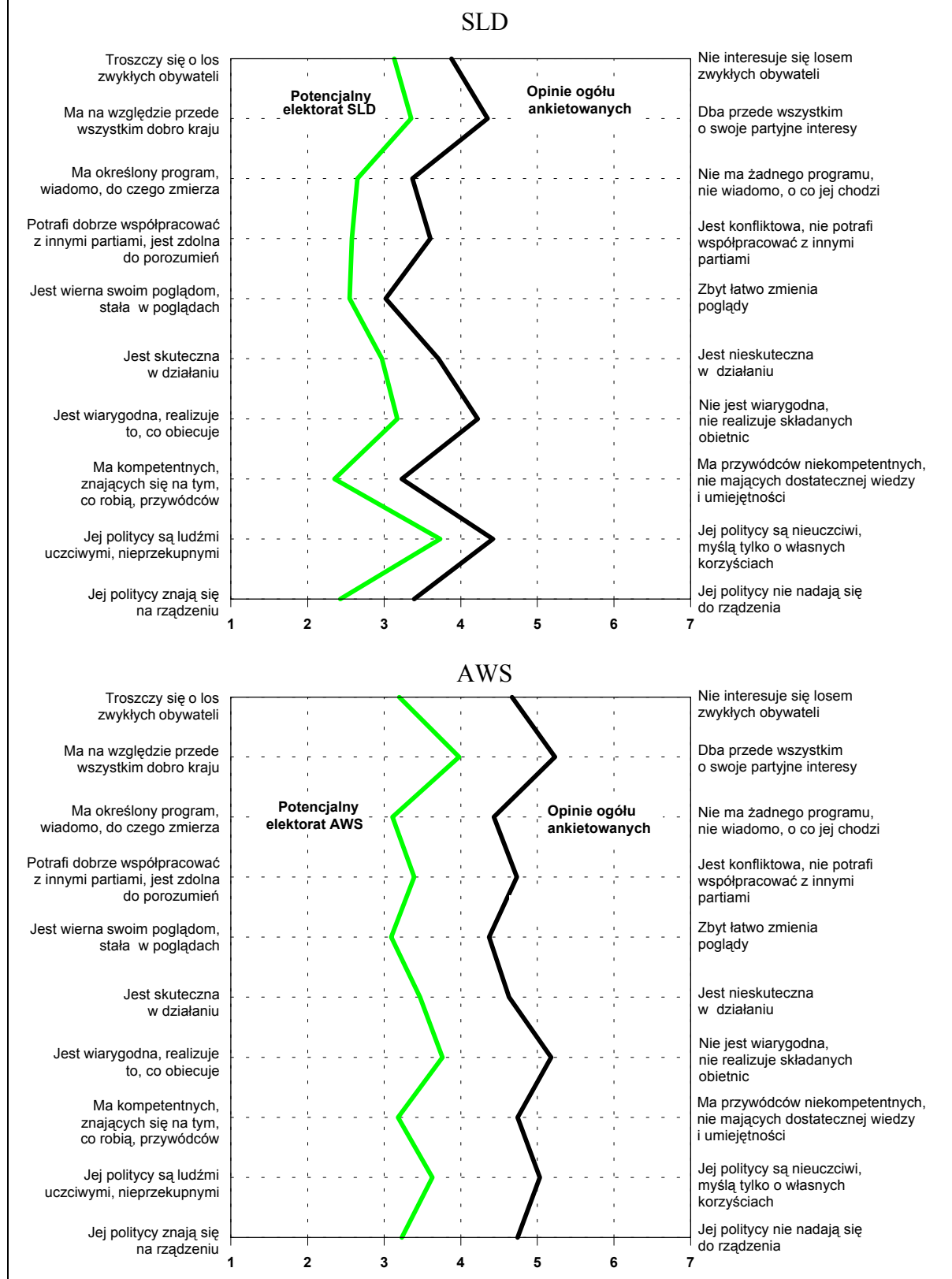
W porównaniu z rokiem '96 wizerunek PSL, w odróżnieniu od byłego partnera koalicyjnego, wyraźnie się pogorszył. Dotyczy to w szczególności ocen polityków tego ugrupowania. Znacznie częściej niż przed trzema laty liderom PSL przypisuje się brak kompetencji (wzrost negatywnych ocen o 10 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 12 punktów), a jej politykom niezdolność do sprawowania władzy (wzrost ocen negatywnych o 11 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 10 punktów). Znacznie więcej osób niż trzy lata temu postrzega ją jako ugrupowanie nieskuteczne w działaniu (wzrost ocen negatywnych o 9 punktów procentowych i spadek pozytywnych o 8 punktów) i niezdolne do współpracy z innymi partiami (wzrost ocen negatywnych o 8 punktów procentowych i spadek pozytywnych także o 8 punktów).

Akcja Wyborcza „Solidarność” spośród czterech głównych partii sceny politycznej zbiera zdecydowanie najgorsze noty. We wszystkich wymiarach poddawanych ocenie respondentów jej wizerunek jest niekorzystny. Najwięcej badanych (58%) zarzuca jej przedkładanie interesów partyjnych nad dobro kraju, w opinii zbliżonego odsetka respondentów (56%) jest ona też niewiarygodna, nie spełnia składanych obietnic. Częściej niż politykom innych partii badani przypisują reprezentantom AWS nieuczciwość i orientację na własne korzyści (47%). Negatywnie oceniana jest też zdolność polityków AWS do sprawowania władzy (43%), kompetencje przywódców tego ugrupowania (44%), a także umiejętność współpracy z innymi partiami (45%) i skuteczność działania (43%). W tych kwestiach negatywne opinie są co najmniej dwukrotnie częstsze niż pozytywne. Stosunkowo najmniej krytyczne są oceny wyrazistości programowej, a także stałości poglądów, choć i w tym wymiarach przeważają opinie negatywne.

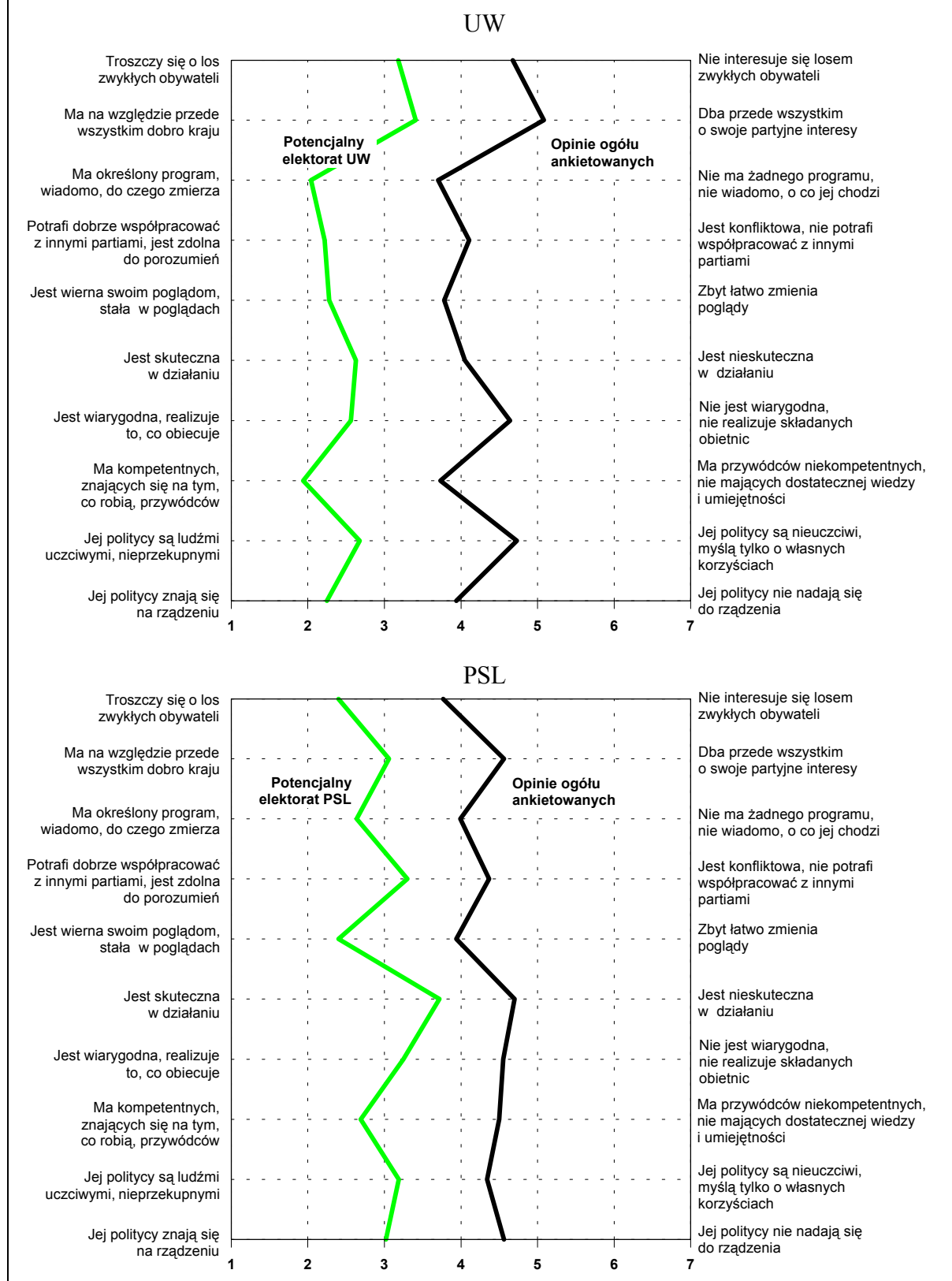
RYS. 2. PROFILE GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH

RYS. 3. PROFILE GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH

RYS. 3 cd. **PROFILE GŁÓWNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH**

Oceny wszystkich partii są lepsze w opinii ich własnych wyborców niż ogółu badanych. Dotyczy to zwłaszcza UW, której profil we własnym elektoracie przesunął się wyraźnie w kierunku ocen pozytywnych i jest najkorzystniejszy ze wszystkich. Ogólne zadowolenie wyborców UW zakłóca jedynie niepokój dotyczący społecznego aspektu polityki popieranej przez siebie partii. Relatywnie bardziej krytycznie oceniają oni nastawienie liderów UW na realizację własnych partyjnych celów, kosztem dbałości o dobro kraju; częściej zauważają także brak troski o zwykłych ludzi.

Mniej zadowoleni z popieranego przez siebie ugrupowania są wyborcy SLD. Stosunkowo najbardziej doceniają oni swoich przywódców, według własnych opinii kompetentnych i znających się na rządzeniu, ale zarazem najpoważniej ze wszystkich elektoratów powątpiewają w ich uczciwość oraz brak skłonności do realizowania przy okazji działalności publicznej swoich prywatnych interesów. Z kolei potencjalni wyborcy PSL mają stosunkowo najgorszą opinię o skuteczności działania swojego ugrupowania. Zwolennicy AWS, choć wystawiali swej partii wyraźnie lepsze oceny niż ogół badanych, w sumie spośród wszystkich elektoratów są najmniej zadowoleni. Relatywnie najbardziej krytycznie oceniają oni „partyjniactwo” swojego ugrupowania, czyli dbałość o własne partyjne interesy, odsuwanie zaś na plan dalszy dobra kraju.

Polacy nie lubią partii politycznych, krytycznie oceniają reprezentujących je polityków. Można sądzić, że w dużym stopniu postrzegają ich podobnie, niezależnie od tego, z którego ugrupowania się wywodzą. Poza najbardziej „branżową” partią, jaką jest PSL, wszystkie inne oceniane są w sposób zbliżony i - jak się wydaje - w znacznym stopniu zestereotypizowany. Wydaje się jednak, że odzwierciedlające oceny ankietowanych stwierdzenie „wszyscy jesteście siebie warci” nie oznacza jakiegóż szczególnej kontestacji

klasy politycznej. Można przypuszczać, że w naszych warunkach niezadowolenie z partii politycznych i jej przedstawicieli to koszty własne demokracji. Czynnikiem zwiększającym skłonność do tego rodzaju niezadowolenia niewątpliwie mogą być kłopoty gospodarcze i napięcia społeczne, związane z trudną sytuacją różnych grup zawodowych. Jednakże mimo demonstrowanej niechęci obserwujemy tendencję do dalszej krystalizacji sceny politycznej. Widać to wyraźnie zarówno w reorganizacji największych ugrupowań politycznych, jak i w postawach ich elektoratów, bardziej związanych z wybranym przez siebie ugrupowaniem i skłonnych patrzeć na konkurentów mniej przychylnym okiem.

Opracowali

Agnieszka CYBULSKA
Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, **Sojusz Lewicy Demokratycznej** budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć? (%)

	Niechęć	Obojętność	Sympatia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	44	19	27	10	1072
Płeć					
Mężczyźni	46	20	29	5	509
Kobiety	40	19	26	15	563
Wiek					
18-24 lat	40	21	27	12	154
25-34	51	17	24	7	190
35-44	46	16	29	9	209
45-54	46	22	27	6	211
55-64	40	22	29	9	137
65 lat i więcej	30	19	29	22	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	43	17	23	17	391
Miasto do 20 tys.	36	18	40	7	126
20 - 100 tys.	30	22	39	10	208
101 - 500 tys.	51	19	23	7	213
501 tys.i więcej mieszk.	55	24	19	2	134
Wykształcenie					
Podstawowe	35	18	26	21	313
zasadnicze zawodowe	49	17	27	7	264
Średnie	43	20	29	7	400
Wyższe	47	27	26	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	52	20	27	1	77
Prac.umysł.niż.szczebla	47	27	22	5	109
Pracownicy fiz.- umysł.	42	11	36	10	94
Robotnicy wykwalifikowani	59	16	20	5	118
Robotnicy niewykwalifik.	49	18	23	10	40
Rolnicy	34	21	32	13	64
Pracujący na własny rach.	51	22	23	5	50
Bierni zawodowo					
Renciści	35	22	32	11	112
Emeryci	32	20	29	18	195
Uczniowie i studenci	39	15	27	19	71
Bezrobotni	37	25	29	9	89
Gospodynie domowe i inni	53	12	22	12	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	47	23	26	4	121
sekt. państw./publicznym	41	25	26	8	112
sp. wiaśc. pryw. i państwa	49	15	31	5	102
sekt. pryw. poza rolnict.	54	15	25	5	169
prywatnym gosp. rolnym	34	21	27	17	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	34	21	28	16	172
276 - 399	48	14	28	10	131
400 - 549	43	19	29	9	251
550 - 799	41	23	31	6	155
Powyżej 799 zł	51	14	29	6	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	38	20	30	12	357
Średnie	46	19	25	10	467
Dobre	43	21	27	9	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	65	3	15	17	73
Raz w tygodniu	46	18	25	12	541
1-2 razy w miesiącu	44	26	22	9	163
Kilka razy w roku	36	21	36	7	193
W ogóle nie uczestniczy	22	24	44	10	102
Poglądy polityczne					
Lewica	15	18	65	2	285
Centrum	45	27	21	8	267
Prawica	76	12	8	4	289
Trudno powiedzieć	32	22	13	34	230

Tabela 2. Czy, ogólnie rzecz biorąc, Akcja Wyborcza "Solidarność" budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?

(%)

	Niechęć	Obojętność	Sympatia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	56	16	21	8	1072
Płeć					
Mężczyźni	59	14	24	3	509
Kobiety	53	17	19	12	563
Wiek					
18-24 lat	62	14	17	7	154
25-34	49	22	23	7	190
35-44	71	8	16	5	209
45-54	57	18	22	4	211
55-64	49	22	24	5	137
65 lat i więcej	43	13	25	19	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	52	17	19	12	391
Miasto do 20 tys.	65	11	19	6	126
20 - 100 tys.	62	15	14	9	208
101 - 500 tys.	51	18	27	4	213
501 tys. i więcej mieszk.	55	14	30	1	134
Wykształcenie					
Podstawowe	46	13	24	17	313
Zasadnicze zawodowe	60	14	22	4	264
Średnie	59	19	18	5	400
Wyższe	63	16	21	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	62	16	20	1	77
Prac. umysł. niż. szczebla	56	21	19	4	109
Pracownicy fiz. - umysł.	58	15	23	4	94
Robotnicy wykwalifikowani	57	15	25	3	118
Robotnicy niewykwalifik.	46	22	24	8	40
Rolnicy	58	14	19	9	64
Pracujący na własny rach.	50	13	33	4	50
Bierni zawodowo					
Renciści	53	15	23	9	112
Emeryci	46	15	24	15	195
Uczniowie i studenci	67	7	13	13	71
Bezrobotni	64	16	13	7	89
Gospodynie domowe i inni	56	22	14	8	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	59	19	19	3	121
sekt. państw., publicznym	57	19	18	6	112
sp. właśc. prywat. i państwa	65	10	23	2	102
sekt. prywat. poza rolnict.	50	16	30	4	169
prywatnym gosp. rolnym	60	13	15	12	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	58	15	16	11	172
276 - 399	53	20	18	9	131
400 - 549	60	12	20	8	251
550 - 799	52	18	26	4	155
Powyżej 799 zł	55	11	28	6	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	60	15	15	9	357
Średnie	52	18	23	7	467
Dobre	55	13	25	6	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	36	12	35	17	73
Raz w tygodniu	51	17	23	8	541
1-2 razy w miesiącu	52	19	23	7	163
Kilka razy w roku	73	11	14	2	193
W ogóle nie uczestniczy	67	15	8	10	102
Poglądy polityczne					
Lewica	87	7	5	2	285
Centrum	58	20	16	6	267
Prawica	31	19	47	3	289
Trudno powiedzieć	44	18	13	24	230

Tabela 3. Czy, ogólnie rzecz biorąc, **Polskie Stronnictwo Ludowe** budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?

(%)

	Niechęć	Obojętność	Sympatia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	21	18	14	1072
Płeć					
Mężczyźni	52	21	19	8	509
Kobiety	44	20	17	19	563
Wiek					
18-24 lat	50	20	15	15	154
25-34	49	19	19	13	190
35-44	52	22	15	10	209
45-54	54	22	13	10	211
55-64	44	24	23	9	137
65 lat i więcej	32	16	27	25	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	32	23	29	15	391
Miasto do 20 tys.	46	18	26	11	126
20 - 100 tys.	48	22	12	17	208
101 - 500 tys.	61	17	8	13	213
501 tys. i więcej mieszk.	72	17	4	7	134
Wykształcenie					
Podstawowe	31	23	24	22	313
Zasadnicze zawodowe	48	24	18	9	264
Średnie	54	19	15	12	400
Wyższe	74	12	12	2	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	68	16	13	3	77
Prac. umysł. niż. szczebla	61	16	15	8	109
Pracownicy fiz. - umysł.	52	21	15	12	94
Robotnicy wykwalifikowani	54	22	14	10	118
Robotnicy niewykwalifik.	38	26	16	20	40
Rolnicy	27	24	39	10	64
Pracujący na własny rach.	69	14	4	13	50
Bierni zawodowo					
Renciści	35	28	20	16	112
Emeryci	36	17	27	19	195
Uczniowie i studenci	57	13	12	19	71
Bezrobotni	41	27	20	12	89
Gospodynie domowe i inni	44	28	7	21	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	63	17	12	9	121
sekt. państw., publicznym	57	14	17	11	112
sp. właśc. prywat. i państwa	50	21	16	13	102
sekt. prywat. poza rolnictw.	59	19	12	9	169
prywatnym gosp. rolnym	26	33	32	9	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	31	23	30	16	172
276 - 399	38	21	24	17	131
400 - 549	50	18	20	12	251
550 - 799	55	21	14	10	155
Powyżej 799 zł	68	18	4	9	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	39	28	18	14	357
Średnie	48	17	21	14	467
Dobre	59	15	14	11	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	45	17	22	16	73
Raz w tygodniu	46	21	21	13	541
1-2 razy w miesiącu	45	21	17	18	163
Kilka razy w roku	52	21	17	9	193
W ogóle nie uczestniczy	54	22	8	16	102
Poglądy polityczne					
Lewica	44	25	25	7	285
Centrum	49	25	18	8	267
Prawica	65	13	14	7	289
Trudno powiedzieć	27	19	16	37	230

Tabela 4. Czy, ogólnie rzecz biorąc, **Unia Wolności** budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?

(%)

	Niechęć	Obojętność	Sympatia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	23	17	14	1072
Płeć					
Mężczyźni	53	22	18	6	509
Kobiety	41	24	15	20	563
Wiek					
18-24 lat	41	23	25	12	154
25-34	49	20	20	11	190
35-44	56	22	12	10	209
45-54	43	26	20	11	211
55-64	52	23	14	11	137
65 lat i więcej	39	24	10	27	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	50	21	10	20	391
Miasto do 20 tys.	38	27	25	11	126
20 - 100 tys.	47	21	19	13	208
101 - 500 tys.	46	26	19	9	213
501 tys. i więcej mieszk.	46	25	24	5	134
Wykształcenie					
Podstawowe	42	21	9	28	313
Zasadnicze zawodowe	59	21	12	8	264
Średnie	45	25	21	9	400
Wyższe	36	29	35	0	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	37	31	30	1	77
Prac. umysł. niż. szczebla	42	24	26	8	109
Pracownicy fiz. - umysł.	55	25	12	8	94
Robotnicy wykwalifikowani	61	19	15	5	118
Robotnicy niewykwalifik.	37	18	20	25	40
Rolnicy	68	11	5	17	64
Pracujący na własny rach.	30	23	40	8	50
Bierni zawodowo					
Renciści	44	24	10	21	112
Emeryci	43	26	10	20	195
Uczniowie i studenci	35	27	26	13	71
Bezrobotni	52	22	13	12	89
Gospodynie domowe i inni	43	20	13	23	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	48	22	21	8	121
sekt. państw., publicznym	51	23	16	10	112
sp. właśc. prywat. i państwa	50	25	18	7	102
sekt. prywat. poza rolnictw.	41	22	30	7	169
prywatnym gosp. rolnym	63	15	4	18	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	54	18	9	20	172
276 - 399	47	21	16	15	131
400 - 549	52	22	15	11	251
550 - 799	50	24	17	8	155
Powyżej 799 zł	32	28	30	10	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	51	22	10	17	357
Średnie	48	25	15	12	467
Dobre	37	22	30	11	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	55	11	14	20	73
Raz w tygodniu	44	26	14	15	541
1-2 razy w miesiącu	49	19	21	11	163
Kilka razy w roku	50	21	20	9	193
W ogóle nie uczestniczy	41	26	20	13	102
Poglądy polityczne					
Lewica	58	27	12	3	285
Centrum	49	23	20	7	267
Prawica	42	23	27	7	289
Trudno powiedzieć	33	19	7	41	230

Tabela 5. Czy, ogólnie rzecz biorąc, **Unia Pracy** budzi w Panu(i) sympatię czy też niechęć?

(%)

	Niechęć	Obojętność	Sympatia	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	44	19	16	21	1072
Płeć					
Mężczyźni	52	19	16	14	509
Kobiety	37	20	16	28	563
Wiek					
18-24 lat	47	17	13	22	154
25-34	52	21	14	13	190
35-44	46	19	19	16	209
45-54	49	20	15	16	211
55-64	40	22	18	21	137
65 lat i więcej	26	17	13	44	171
Miejsce zamieszkania					
Wieś	39	18	14	29	391
Miasto do 20 tys.	37	22	20	21	126
20 - 100 tys.	39	22	16	22	208
101 - 500 tys.	55	21	13	10	213
501 tys. i więcej mieszk.	54	13	18	15	134
Wykształcenie					
Podstawowe	29	18	14	39	313
Zasadnicze zawodowe	56	15	15	13	264
Średnie	44	22	16	17	400
Wyższe	56	24	17	3	96
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	68	11	16	5	77
Prac. umysł. niż. szczebla	46	25	16	13	109
Pracownicy fiz. - umysł.	41	27	21	11	94
Robotnicy wykwalifikowani	61	8	16	15	118
Robotnicy niewykwalifik.	44	13	16	28	40
Rolnicy	32	24	24	20	64
Pracujący na własny rach.	52	23	10	15	50
Bierni zawodowo					
Renciści	34	21	13	32	112
Emeryci	31	21	15	33	195
Uczniowie i studenci	49	11	13	27	71
Bezrobotni	42	24	15	19	89
Gospodynie domowe i inni	41	22	12	26	52
Pracuje w:					
sferze budżetowej	51	18	20	10	121
sekt. państw., publicznym	52	17	18	14	112
sp. właśc. prywat. i państwa	50	25	13	12	102
sekt. prywat. poza rolnictw.	51	17	16	15	169
prywatnym gosp. rolnym	33	28	19	19	73
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	36	19	14	30	172
276 - 399	40	18	18	23	131
400 - 549	46	21	18	17	251
550 - 799	49	21	15	15	155
Powyżej 799 zł	50	16	19	15	152
Ocena własnych war. mater.					
Złe	38	19	16	27	357
Średnie	47	18	14	21	467
Dobre	46	22	17	14	248
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	47	12	16	25	73
Raz w tygodniu	44	18	14	24	541
1-2 razy w miesiącu	43	25	15	18	163
Kilka razy w roku	49	22	15	14	193
W ogóle nie uczestniczy	31	19	26	24	102
Poglądy polityczne					
Lewica	41	26	22	10	285
Centrum	42	24	18	16	267
Prawica	62	12	12	14	289
Trudno powiedzieć	26	15	9	51	230